

KARIKATURALE VISUALISATIE

Een van de boeiendste en opvallendste aanwinsten van het IvG is het afgelopen jaar is een groot plaatwerk: Fashionable contrasts - caricatures by James Gillray, Introduced and annotated by Draper Hill, London 1966, Kat.no H.W. XIV 13. Draper Hill is terzake kundig. Hij schreef al eerder een biografie over James Gillray (Mr Gillray the caricaturist; London 1965), de man waaraan de karikatuur onschatbaar veel te danken heeft:

'From the infantile, incoherent and fitful caricature, political and social, which abounded in England after Hogarth, Gillray fashioned for himself a medium that enabled him to develop powers that won world-wide recognition, and caused England to become known as the home of Caricature.' - aldus David Low, tot zijn dood enkele jaren geleden de nestor van de engelse karikatuur.

James Gillrays meest vruchtbare periode lag tussen 1780 en 1810. De laatste vijf jaar van zijn leven was hij krankzinnig - in 1815 stierf hij. Vooral de 90er-jaren had hij enorm veel succes en kon hij ruimschoots van de opbrengst van zijn prenten en pentekeningen leven. In de 'Introduction' - waaruit ik mijn belangrijkste informatie haal - beschrijft Draper Hill de omstandigheden waarin deze cynisch-ironische satirikus werkte: Gillray 'was a consummate master of the techniques of etching and engraving'; zijn ongelooflijk populaire satires 'are valuable as guides to the attitudes and emotions of his educated London contemporaries'. Van zijn ruim 1300 prenten verschenen slechts een zestal in periodieken - voor het merendeel in The Anti-Jakobin Review and Magazine. Gillray moest het dus van de directe verkoop hebben.

Spoedig na zijn dood raakte het werk van Gillray in vergetelheid. Het kon in de ogen van de spreekwoordelijke kuise viktorianen geen genade vinden, het werd als obseen en afstotend veroordeeld: 'There is an element of monstrosity about all his figures, distorted and repellent!'. Inderdaad de afbeeldingen zijn technisch perfect, maar Gillray ontzag zich niet de verschillende delen van het korpus grof en scherp te vertekenen - evenwel altijd functioneel. (Over de keerzijde van de Victoriaanse ingetogenheid leze men overigens Steven Marcus, The other Victorians. A study of sexuality and pornography in mid-nineteenth-century England; with a bold, new examination of the underground erotic classic, My Secret Life; Bantam Books no Q3471, \$ 1.25 - van harte aanbevolen.)

Draper Hill heeft de uitgave voortreffelijk verzorgd. Behalve een inleiding, waarin ook een paragraaf over 'Methods of manufacturing and publication', geeft hij ook de nodige en voor een goed begrip van de afbeeldingen inderdaad onmisbare toelichtingen bij de ca 100 opgenomen reproducties. Handig zijn ook de 'Biographical notes' en de 'Brief chronology'. Een inhoudsopgave ontbreekt. De karikaturen zijn in vier categorieën ingedeeld: 'Politics', 'Royalty', 'Portrait caricatures' en 'Social'.

Opvallend is hoever Gillray kon en durfde gaan, terwijl hij toch van de verkoop van zijn produkten moest leven. Maar het 18e eeuwse intellectuele leven was dan ook 'notable for the vigour with which criticism was directed against authority'. In 'Royalty' is Gillray

op zijn best. Het engelse vorstenhuis en aanverwant goed krij-
gen er ongenadig van langs.

De meest bijtende prent uit deze rubriek (tevens titelplaat) is :
'Fashionable contrasts; -or - the duchess's little shoe yielding
to the magnitude of the duke's foot' - op een ondergrond van herme-
lijn twee bevallige, geschoeide voetjes gespreid, opwaarts gericht ,
daartussen twee neerwaarts gerichte reuzenvoeten. Lijdend voorwerp
is de nieuwe hertogin van York, die erg klein en niet 'extraordina-
rily pretty' was , reden waarom de journalisten overgingen tot het
bejubelen van haar 'dainty little shoe'. Maar 'Gillray puts an un-
ceremonious finish to (this) torrent of fatuous adulation.' (afb. 58)

Een mooie is ook die van de als vluchteling in Engeland verblijven-
de prins van Oranje, de latere koning Willem I, met diens seksuele
uitspattingen als onderwerp: 'The orangerie; - or - the dutch cupid
reposing after the fatigues of planting' - moordend onderschrift bij
een afbeelding van een in een tuin rustende, vazige kupidu, omgeven
door rijen zwevende - wegens dikbuikigheid niet meer tot werken in
staat zijnde - vrouwen en in bloempotten omhoog schietende kinder-
hoofdjes. (afb. 64)

Jammer dat ook dit boek beroofd is van zijn omslag, hopenlijk gaat
hij niet verloren - de donkere managerskamer zou er aardig mee op-
gefleurd kunnen worden.

Dit boek is zonder meer een belangrijke aanwinst. Naar ik hoop niet
de laatste van deze (visuele) soort. Het illustratieve element - en
vooral het meest veelzijdige onderdeel daarvan: de karikatuur - ont-
breekt bij onze studie nog te veel. Het beroerde is natuurlijk dat
karikaturisten - lieden als Fritz Behrent uitgezonderd - vaak nogal
links gericht zijn: zie Steinlen, Daumier, Braakensiek, Hahn, Raema-
kers, Jordaan, Siné, Opland, Low en de God, Nederland & Oranje-clan;
maar dat mag geen beletsel zijn om ook de meer aktuele bundels aan
te schaffen - tot beter begrip van het jongste verleden. Immers bij
de geschiedbeoefening mag men geen enkel hulpmiddel dat tot meer
inzicht kan leiden ongebruikt laten (vergl. prof. Baudet elders in
dit nummer).

Bovendien is het te gek dat het weinige dat er in Groningen over
karikatuur/spotprent is, in het U.B. is opgeborgen. (Paraat per prent,
de Nederlandse spotprent uit de jaren 1880-1940, is zelfs daar niet).
Men moet dergelijke bundels zo nu en dan ter lering en vermaak zo
maar eens kunnen openslaan. Ik hoop daarom van harte dat Fashionable
Contrasts nog maar het begin is van een speciale afdeling Karikatuur.

(jpp)

adv.

Dit werk kunt U niet missen:

1. Een ophitsend geschrift. Geschiedenis van TROUW f. 7.50
2. Serie Manifesten:
E. Fromm - Marx' visie op de mens - 7.50
3. R. Derine - Strijd om Leuven. Feiten en eisen (Ambo) - 8.90

Uit voorraad te leveren:

Boekhandel B e r g h u i s

Oude Ebbingestraat 59

G r o n i n g e n - tel. 25720